

Advies betreffende een passende beoordeling bij het project 'opwaardering kanaal Bossuit- Kortrijk'

Adviesnummer:	<u>INBO.A.4072</u>
Auteur:	Tom De Dobbelaer, Dries Adriaens & Patrik Oosterlynck
Contact:	Lieve Vriens (lieve.vriens@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail van 20 november 2020; ANB 2020/31
Geadresseerde:	Agentschap voor Natuur en Bos T.a.v. Eline Hostens Koning Albert I-laan 1/2 bus 74, 8200 Brugge eline.hostens@vlaanderen.be
CC:	Agentschap voor Natuur en Bos t.a.v. Joris Janssens joris.Janssens@vlaanderen.be

Dr. Maurice Hoffmann
Administrateur-generaal wnd.

Aanleiding

In het kader van het complex project Kanaal Bossuit–Kortrijk wenst men dit kanaal op te waarderen teneinde het bevaarbaar te maken voor zwaardere schepen. Dit wil zeggen dat het kanaal op bepaalde plaatsen verdiept of verbreed moet worden. Men wil ook een aansluiting met de Leie realiseren. Het kanaal gaat door een habitatrictlijngebied (SBZ-H) van het Natura 2000 netwerk waar grondwatergevoelige habitats voorkomen. Door de geplande werken zal de grondwaterstroom vermoedelijk licht wijzigen.

Inmiddels werd er een ontwerp van passende beoordeling gemaakt ter uitvoering van dit project. Er werd ook een rapport van de grondwaterstroming gemaakt¹.

Vragen

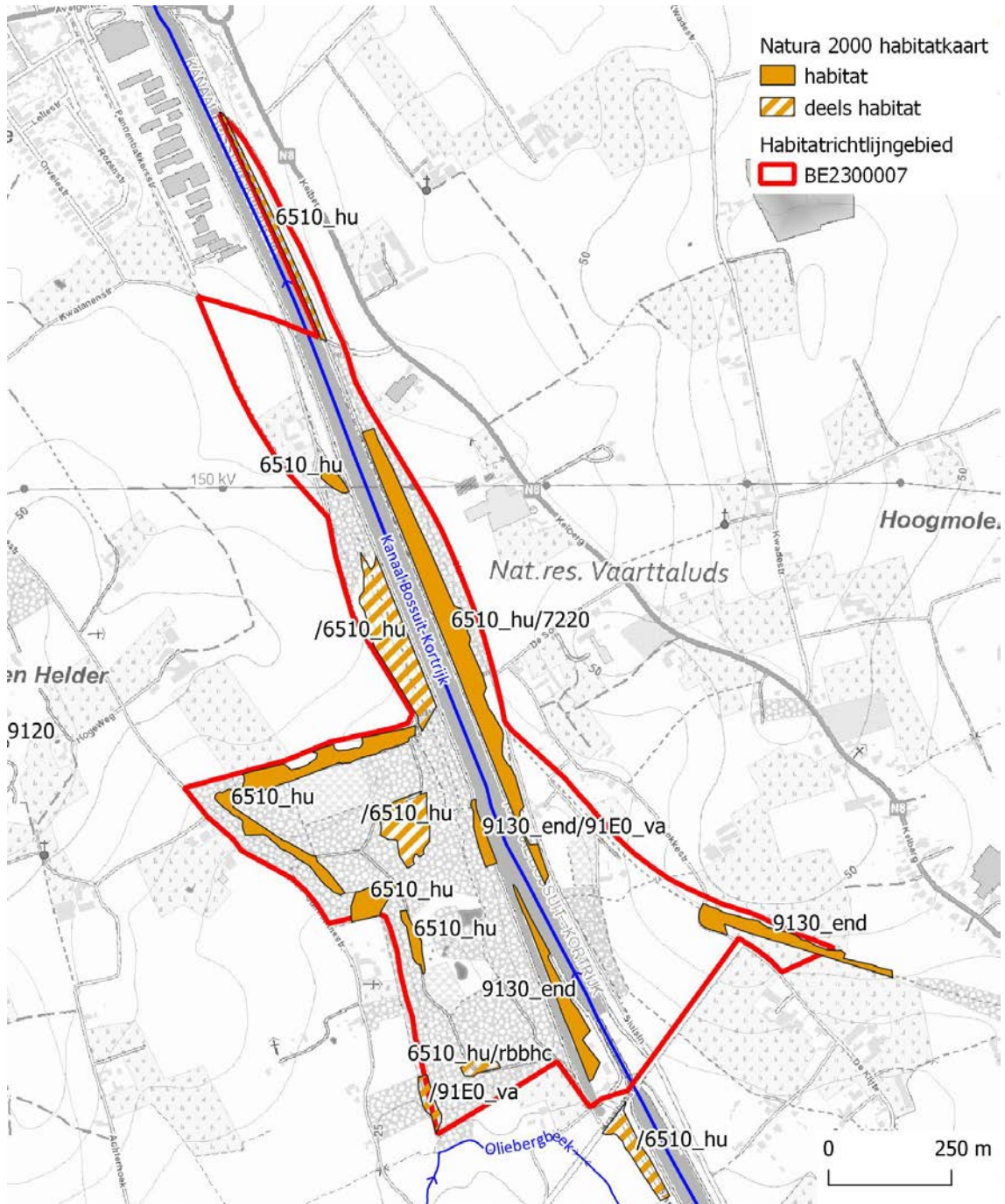
1. Geeft de ontwerp passende beoordeling een correct beeld van de te verwachten impact op de aanwezige habitats?
2. Is er een effect te verwachten op habitatype 'Kalktufbronnen met tufsteenformatie' (type 7220 volgens de Europese Habitatrictlijn)? Volgens de Natura 2000 Habitatkaart (De Saeger *et al.*, 2020) is dit type aanwezig, maar het effect op dit type is niet onderzocht in passende beoordeling omdat er geen doel voor gesteld is in het habitatrictlijngebied. Het type is gevoeliger voor verdroging dan de habitat 'Laaggelegen schraal hooiland' (*Alopecurus pratensis*, type 6510) dat wel onderzocht werd.

Toelichting

1. Situering

Het kanaal Bossuit-Kortrijk verbindt de Leie in Kortrijk met de Boven-Schelde in Avelgem. Ter hoogte van Moen (gemeente Zwevegem) doorkruist het kanaal deelgebied 31 van de Speciale Beschermingszone 'de Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuid-Vlaamse bossen' (BE2300007; zie figuur 1). Deze beschermingszone situeert zich vooral in de zuidelijke helft van de provincie Oost-Vlaanderen. Enkele deelgebieden liggen in West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. Deelgebied 31 ligt het meest westelijk.

¹ Terug te vinden op de website van het project, samen met alle andere documenten: www.planbk.be

Figuur 1: Ligging van het studiegebied met aanduiding van de contouren van deelgebied 31 van Habitatrichtlijngebied BE2300007 en de habitattypes volgens de Natura 2000 Habitatkaart, versie 2020 (Bron topokaart: NGI - CartoWeb).

2. Inschatting impact op beschermde habitattypes

De passende beoordeling bij dit complex project heeft enkel betrekking op deelgebied 31 van de SBZ BE2300007 (Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuid-Vlaamse bossen). We beperken ons daarom tot de habitattypes die in het kader van de Europese Habitatrictlijn expliciet werden aangewezen (BVR 23/04/2014; BS 15/10/2014) en die momenteel ook aanwezig zijn in deelgebied 31. Verder in de tekst duiden we dit deelgebied kortweg aan met "Vaarttaluds". Concreet gaat het dan om de habitattypes 6510 - Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*) en 91E0 - Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*). Het gaat meer bepaald over de resp. subtypes 6510_hu - Glanshavergraslanden (*Arrhenatherion*) en 91E0_va - Beekbegeleidend vogelkers-essenbos en essen-iepenbos (*Pruno-Fraxinetum*).

Het antwoord op de eerste vraag luidt zeer kort: de impact op de aanwezige habitattypes 6510_hu en 91E0_va is op basis van de beschikbare gegevens correct ingeschat. Habitatype 6510_hu is in wezen niet grondwaterafhankelijk (zie bijlage 2 van ANB, 2020). Maar zoals het ontwerp van passende beoordeling vermeldt (Sweco-Arcadis, 2020), zijn in de Vaarttaluds soorten aanwezig die in meer of mindere mate grondwaterafhankelijk zijn. Er staan diverse orchideeënsoorten van het geslacht handekenskruid (*Dactylorhiza*), zomerbitterling, fraai duizendguldenkruis, geelhartje, moerasmelkdistel, e.a., veelal op plaatsen waar kalkrijk kwelwater voor specifieke groeiomstandigheden zorgt. Op basis van de grondwatermodelresultaten worden geen effecten verwacht op het waterleverend vermogen van de bodem vanwege de hoge capillariteit van de sterk kleihoudende bodems. Gezien de beperkte grondwaterstandsval die voorspeld wordt (5-20 cm), lijkt die inschatting gerechtvaardigd. Echter, voor soorten die net gevoelig zijn aan zeer kleine veranderingen in grondwaterstromingen, zijn effecten niet uitgesloten. Een afname van de oppervlakte en het aantal plekken met een uitgesproken invloed van kwelwater kan de overlevingskansen van deze soorten hypothekeren. Dit is eveneens een aandachtspunt voor het habitatype 91E0_va met een belangrijk aandeel soorten die wél grondwaterafhankelijk zijn.

De grootste verwachte impact van de aanpassing van het kanaal Bossuit-Kortrijk ter hoogte van de Vaarttaluds zal wellicht te wijten zijn aan de aanleg of het herstel van het drainagesysteem ter hoogte van het jaagpad aan de oostzijde van het kanaal. We raden aan om de noodzaak te evalueren van een dergelijk diep en uitgestrekt drainagesysteem. Er is sprake van een diepte van ca. 1 m onder maaiveld (cfr. p. 27 in Van den Balck & Van Winkel (2020) en het systeem zou over de volledige lengte van het jaagpad in de SBZ lopen (cfr. figuur 2-6 in ontwerp passende beoordeling en verscherpte natuurtoets, Sweco-Arcadis (2020)). Door enkel op de plaatsen met voor de verkeersveiligheid problematische hoeveelheden grond- en oppervlaktewater een meer oppervlakkig systeem van (ondiepe) greppels toe te passen, kunnen de verwachte effecten wellicht al sterk gemilderd of zelfs opgeheven worden.

We wensen hier nog te vermelden dat in de periode mei-juni 2018 een actualisatie uitgevoerd werd van de Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart voor deelgebied 31, de Vaarttaluds. Aangezien deze herkartering net plaatsvond na de tweejaarlijkse update van de BWK-Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2018, is met deze aanpassingen geen rekening gehouden in de voorliggende versie van de passende beoordeling. De herkartering is wel gepubliceerd in 2019 naar aanleiding van een eerdere adviesvraag (De Saeger, 2019). Ondertussen werd zeer recent de geactualiseerde BWK-Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2020, gepubliceerd waarin de aanpassingen verwerkt zitten. De herkartering verschilt op enkele vlakken van de versie uit 2018. Zo is de oppervlakte aan 6510_hu op de taluds langs het kanaal zelf aanzienlijk afgenomen, vooral aan westelijke zijde. Anderzijds is de oppervlakte van dit type op de flanken langs de noordwestelijke randen van het SBZ-H deelgebied toegenomen. Daarnaast is een zeer aanzienlijk deel van de oppervlakte aan 91E0_va ter hoogte van de oude kanaalarm verdwenen. Een deel is niet langer habitatwaardig, en een ander deel verschuift naar het drogere bostype 9130 - Beukenbossen van het type *Asperulo-*

Fagetum. Deze veranderingen wijzigen de effectbeoordeling in de passende beoordeling evenwel niet.

3. Kalktufbronnen met tufsteenformatie (7220)

Habitattype 7220 - Kalktufbronnen met tufsteenformatie (*Cratoneurion*) komt actueel voor in deelgebied 31 van de SBZ-H 2300007. Onderzoek uit 2014 heeft uitgewezen dat het type aanwezig is op de rechteroever van het kanaal (Oosterlynck & De Bie, in voorbereiding). Deze aanwezigheid werd ook opgenomen in de laatste versies van de BWK-Natura 2000 Habitatkaart, met name de uitgave van 2018 en die van 2020 (De Saeger *et al.*, 2020). Het habitattype mag dan wel ontbreken in de officiële lijst met types waarvoor het habitatrictlijngebied werd aangewezen (BVR 23/04/2014; BS 15/10/2014), maar 7220 wordt wel degelijk expliciet vermeld in het BVR en het achtergrondrapport rond de specifieke instandhoudingsdoelen (ANB, 2011), weliswaar toen nog als kennislacune. Habitattype 7220 is dan ook opgenomen in de laatste versie van het officiële Natura 2000-standaardgegevensformulier voor de SBZ-H 2300007 (EEA, 2020), net als in alle voorgaande versies van dit formulier (de eerste versie dateert van 01/2002).

De gemodelleerde ingrepen aan de vaarttaluds zijn een verdieping van de vaargeul en het aanleggen/optimaliseren van een functionele drain in de teen van het talud op de oevers ter hoogte van het jaagpad. Het grondwatermodel voorspelt door deze ingrepen een stijghoogtedaling. Deze stijghoogtedaling schommelt tussen de 5 en 20 cm. Habitattype 7220 geldt als grondwaterafhankelijk (ANB, 2020) omdat de typische soorten en het optreden van kalktufvorming afhankelijk is van kalkrijke kwel die effectief aan de oppervlakte komt. Door de verwachte stijghoogtedaling van het grondwater bestaat de kans dat deze kwelzones in oppervlakte afnemen. Dit wordt ook vermeld in de draft van de passende beoordeling. Het (gedeeltelijk) wegvallen van deze kwelfluxen door de gemodelleerde ingrepen vormt een bedreiging voor het habitattype (Decler (red.), 2007). Het is op basis van de modelresultaten evenwel moeilijk in te schatten of er effectief een impact zal zijn van de geplande ingrepen op het actueel voorkomen of de ontwikkelingsgraad van de habitatvlekken. De gunstige abiotische omstandigheden zijn vaak dermate lokaal aanwezig dat een modelmatige inschatting van toekomstige evoluties nooit verfijnd genoeg kan zijn om mogelijke effecten correct te kunnen inschatten (Libbrecht, 2020, p. 71).

Het effect van een stijghoogtedaling door de geplande/reeds uitgevoerde ingrepen valt waarschijnlijk wel te milderen. Dit kan door drainage van de longitudinale drain te beperken, zowel naar diepte als ruimtelijk bereik. Om gevaarlijke situaties op het jaagpad te vermijden kan gekozen worden om enkel een oppervlakkige afwatering te voorzien op plaatsen waar die nood zich effectief stelt, en al zeker ter hoogte van de grondwaterafhankelijke kalktufvegetaties, eerder dan standaard over de gehele lengte van het jaagpad doorheen het SBZ-H deelgebied een diepe drain te voorzien. Deze afwatering moet alleszins zo beperkt mogelijk blijven om mogelijke stijghoogtedalingen te vermijden. Bij een verminderde kwelflux zal immers de vorming van kalktufafzettingen en ook de aanwezigheid van de typische soorten afnemen (Decler (red.), 2007).

Conclusie

1. De impact op de aanwezige habitattypes 6510 en 91E0_va wordt op basis van de beschikbare gegevens correct ingeschat.
2. Het (gedeeltelijk) droogvallen van de kwelzones vormt een bedreiging voor habitattype 7220. De kans is groot dat de geplande ingreep een negatief effect zal hebben op deze kwelzones. Door de drainage te beperken kan het negatieve effect worden gemilderd maar niet uitgesloten.

Referenties

ANB (2011). Rapport 12. Instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones. BE2300007, Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen. Documentnummer 02 12 02 02 110607. Agentschap voor Natuur en Bos. Brussel.

ANB (2020). Praktische wegwijzer in het proces van een passende beoordeling. Grondwaterstand – Wijziging grondwaterstand. Agentschap voor Natuur en Bos, revisie 03/06/2020, <https://pwww.natuurenbos.be/wijziging-grondwaterstand>

De Saeger S. (2019). Actualisatie van de Biologische Waarderingskaart van het Habitatrichtlijngebied 'Vaarttalud Moen' (Zwevegem). Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.A.3852). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

De Saeger S., Guelinckx R., Oosterlynck P., De Bruyn A., Debusschere K., Dhaluin P., Erens R., Hendrickx P., Hendrix R., Hennebel D., Jacobs I., Kumpen M., Opdebeek J., Spanhove T., Tamsyn W., Van Oost F., Van Dam G., Van Hove M., Wils C. & Paelinckx D. (red.) (2020). Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2020. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2000 (35). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Declerck K. (Ed.) (2007). Europees beschermde natuur in Vlaanderen en het Belgisch deel van de Noordzee: habitattypen: dier- en plantensoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2007.01. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. ISBN 978-90-403-0267-1. 584 pp.

EEA (2020). Natura 2000 – Standard Data Form. BE2300007. Status 12/06/2020, geraadpleegd 15/12/2020, <https://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=BE2300007&release=10&form=Clean>

Libbrecht D. (2020). Rapport grondwaterstroming. Complex project opwaardering en/of aanpassing van het kanaal Bossuit-Kortrijk voor klasse Va-schepen. THV Sweco-Arcadis in opdracht van De Vlaamse Waterweg, versie 01, 27/10/2020.

Oosterlynck P. & De Bie E. (in voorbereiding). Kalktufbronnen in Vlaanderen. Biotische en abiotische karakterisering van een Natura 2000 habitatype op de rand van zijn verspreiding. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO.R.2014.1245008). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Sweco-Arcadis (2020). Passende Beoordeling en Verscherpte Natuurtoets. Onderzoeksfase van het complex project 'Opwaardering en/of aanpassing van het kanaal Bossuit-Kortrijk voor klasse Va-schepen'. Ontwerpversie 00.2, oktober 2020.

Van den Balck E. & Van Winckel J. (2020). Expertennota onderzoeksaspect 13: Impact van wijzigingen in de waterhuishouding (kwantiteit en kwaliteit) op ecologie en landbouw. Complex project opwaardering en/of aanpassing van het kanaal Bossuit-Kortrijk voor klasse Va-schepen. THV Sweco-Arcadis in opdracht van De Vlaamse Waterweg, versie 01, 27/10/2020.